Иван Добрев

ХАН КУБРАТ И БЪЛГАРСКОТО СЪКРОВИЩЕ ОТ МАЛАЯ ПЕРЕШЧЕПИНА

(Извлечение от http://bolgnames.com//Images/HolyCross.pdf)

Ivan Dobrev

KHAN KUBRAT AND THE BULGARIAN TREASURE FROM MALAJA PERESHCHEPINA

(Extract from http://bolgnames.com//Images/HolyCross.pdf)

ХАН КУБРАТ

На самата граница на новата българска държава, основана от неговия син хан Аспарух, завършва земния си път и именно тук, край днешното полтавско село Малая Перешчепина на Украйна е погребан нашият, всеобщо-българският скъп праотец и родоначалник, великият хан Кубрат, Курт, **Коурть**, Коῦртος, Κούρτης, Κοβρᾶτός, Хоубратις, Crobatus, Qetrâdes (†665); основателят и дългогодишният владетел на кавказката прабългарска империя Стара Велика България, която е втората след Западнохунската Империя на хан Атила-Авитохол европейска прабългарска държава и по-предната от „Нова Велика България“ на хан Аспарух; храбър войн, велик пълководец, изкусен дипломат, най-богатият и влиятелен император на целия тогавашен свят, като се започне от китайската империя на изток и се стигне до римската империя на запад; българският владетел, разгромил вековната Сасанидоперсийска империя, дръзнал да се противопостави на могъщите Западнотюркски и Аварски хаганат и предотвратил гибелта на великата Византийска империя.

Не само поради това, а още и защото мало и голямо, и всеки един, който го види и чуе, „восхищался словами его и поражен был величественным видом его и мудростью”, **иже и нꙑнѣ и присно и во веки вековъ** и Неговото Свещено Име потомците му съвременните българи с признателност и благоговение ще произнасят и прибавят сред имената на всички дотогавашни и по-следващи велики български ханове и царе и ще казват:

Коурть ѕ҃є лѣтъ дръжа, родъ емоу Дуло, а лѣтъ емоу шегоръ вечемъ.

Курт царува 60 години, родът му е Дуло, а годината му е Телец, м. Трети.

Първото и основно име на хан Кубрат е **Коурть**, което възниква и се образува на основата на средноперсийската по произход прабългарска дума **курт* „вълк”. Той е роден между 585-587 г., в съществуващото като устна традиция родословие на прабългарите от рода Дуло, известно най-вече като Именник на българските ханове, царува до кончината си през 665 г. или живее общо 78-80 год.

През 595-599 г. и по времето на византийския император Маврикий (582-603) хан Органá пристига в Константинопол с голяма свита от сановници с техните съпруги. При една изключително тържествена обстановка, всички са кръстени, получават скъпи дарове, звания и титли, а самият хан е удостоен с високопрестижната почетна римска титла

„патриций“, като доказателство за което му се поднася и намереният в погребението на хан Кубрат златен пръстен с надпис Ορχανου Πατρικου - *На патриция Органа.*

Тогава хан Органá оставя 10-12-годишния си племенник княз Курт в Константинопол като заложник гарант за мира между българи и ромеи. Тук князът живее в императорския дворец, а се учи и възпитава в университета към двореца Магнаур, където негов съученик е бъдещият император Ираклий (610-641), с когото лично той установява най-топли дружески взаимоотношения. Учебните предмети в школата са философия, риторика, латински, древногръцки, древноеврейски, гимнастика, дворцов протокол и етикеция и др. Младият княз отпътува от Константинопол през 603-605 г., когато вече е 15-17-годишен. Безспорно-неопровержимото свидетелство и доказателство за настаняването на княз Курт в императорския дворец е намереният в гроба му позлатен сребърен сервиз за миене на ръце, състоящ се от патера и кана и с контролен печат на имп. Маврикий Тиберий (582-602). Очевидно, императорът лично подарява този ценен сервиз на скъпия си гост.

Наследявайки след смъртта му вуйчо си хан Органá, хан Кубрат разбива и прогонва аварите, освобождава кавказките българи от васалитета към западните тюрки, обединява и застава начело на прабългарските родове и племена на Кавказ и така основава империята Παλαιά Μεγάλη Βουλγαρία-Стара Велика България. Нейните граници се простират от горното течение на Ефрат, Аракс и западните брегове на Каспийско море на изток до Днепър на запад, и от Черно Море до Долното Поволжие от юг на север. Върху тази огромна територия се разпростират и я владеят като цяло петнадесетината български племена и родове, докато останалите племена и народи, със статута на повече или по-малко свободни васали, остават сред тях като отделно и сравнително самостоятелни анклави върху нея. През тази епоха Стара Велика България е най-голямата и по територия, и по население държава в Европа, следователно и най-силната и влиятелната сред всички останали, а самият хан Кубрат е една от най-значителните личности в Европа от първата половина на VII в.

ХАН КУБРАТ В ГРЪЦКО-ПЕРСИЙСКАТА ВОЙНА

В продължително-ожесточените гръцко-персийски войни, неизменен съюзник на едната или другата страна са въоръжените и снаряжени според последната дума на военното дело и прилагащите самобитно-оригинална бойна тактика, изкусните войни българите оногури, известни в Средна Азия като хионити, и българите сабири, известни пак там като ефталити, които при това са единствените, които разполагат с крепостно-обсадна техника и боравейки много успешно с нея, лесно и бързо разрушават и преодоляват крепостни стени.

Непосредствено преди последната гръцко-персийска война, арменският по произход генерал Ираклий-старши е екзарх, наместник или военен управител, генерал-губернатор на северноафриканската римска провинция. Вдигайки бунт срещу узурпатора Фока, той провъзгласява себе си и командващия императорския флот, сина си Ираклий-младши за консули, като по този начин демонстрира и претенцията си за императорска титла. Почти по същото време в Сирия и Палестина Прима избухват бунтове, Ираклий-старши изпраща племенника си Nicetas да нападне Египет, който през 610 г. успява да завладее провинцията. Предвождан от Ираклий-младши, флотът напада и превзема Константинопол, скоро след това, Ираклий-старши умира, Ираклий-младши залавя и обезглавява Фока, след което по настояване на Клира, Сената и народа, той приема да бъде коронясан и провъзгласен за император.

Χουβρατου *На Кубрат*
Ορχανου Πατρικου *На патриция Органá*
Χουβρατου Πατρικου *На патриция Кубрат*

Ираклий младши е роден през 575 г., юношеските си години прекарва, учейки в школата на двореца Магнаур, заедно с княз Курт-Кубрат, с когото установява много близки, дружески взаимоотношения. Със започването на гръцко-персийската война и с течение на времето, след редица съдбовни за Империята събития, които стигат до там, че Ираклий започва да мести столицата на Източната римска империя в Картаген и даже изпраща императорската хазна по море, но силна буря потапя ескадрата, като спасителен изход той търси съюза на българите между Буг и Днестър, известни също така като сребърните, но всъщност това са южните българи.

По това време Ираклий е на 35 год. и първата му работа е да се ожени за племенницата си Мартина, което и успява да направи в условията на една доста скандално-комплицирана ситуация, но патриархът все пак ги венчава. Същевременно персите напредват в Анатолия. С цел да увеличи приходите и да намали разходите си, за да може да финансира военната си кампания срещу тях, Ираклий ограничава броя на служителите на Църквата в Константинопол, намалява наполовина заплатите на длъжностните лица, увеличава данъците, изземва имуществото и налага пределно високи глоби на корумпираните чиновници и благородници, започва да сече монети с два пъти по-малко съдържание на

злато. Въпреки разногласията по отношение на кръвосмесителния му брак с племенницата му Мартина, духовенството подкрепя усилията му, обявява, че е задължение на всички християни да се борят срещу персите и му отпуска военен заем, състоящ се от всички златни и сребърни предмети и църковна утвар на територията на Константиноол. Скъпоценни метали и бронз се свалят от редица паметници и дори и от Света София, откъдето е иззета даже подходящата за случая църковна утвар, претопяват се безценни и емблематични за Византия медни статуи. Някои историци разглеждат тази военна кампания като първи „кръстоносен поход“, или поне като предшественик на кръстоносните походи. Набират се и се въоръжават със средства на Църквата хиляди доброволци. Самият Ираклий решава да командва войската лично и то на самата фронтова линия.

Водещо-главен противник на Ираклий на отсрещната страна е персийският цар Хосров II (Kosrow II), който е един от последните царе и същевременно последният велик цар на могъщата и огромна като територия Сасанидска империя. Ръководейки лично и на място бойните действия на войските си, той се проявява не само като изкусно-вещ пълководец, но и като опитен политик и дипломат.

След започването на войната между Византия и Персия, бойните действия между войските на двете страни протичат на различни места и по различно време. Персите превземат градове и заемат важни позиции в Армения и Горна Месопотамия, включително и стратегически важния арменски град Теодосиополис. През 609 г. те превземат Мардин и Амида, а през 610 г. - Едеса; завладяват всички римски градове източно от Ефрат и в Армения, след което се насочват към Кападокия и Кесария. През 613 г., за три седмици персите превземат Йерусалим, избиват между 57 000 и 66 500 души, отвеждат в робство 35 000 души, включително и патриарх Захария. Разрушени и изгорени са много сгради и църкви в града, в това число и Божи гроб, голям брой реликви, включително и Кръстът Господен, са отнесени в персийската столица Ктесифон. След превземането на Анкира и на морската база на о-в Родос през 620-622 г. персийската войска е на подстъпите на Константинопол, налице е опасност от нападение и по море. При настъпилото в столицата отчаяние, Ираклий замисля преместване на правителството в Картаген в Северна Африка.

Първата административна реорганизация в тюркутския каганат през 572-581 г. прави Таспар каган, по силата на която българският хан на Кавказ, Органá е назначен за ябгу-каган, малък каган, съвладетел или наместник. През 605 г. западните тюрки реорганизират двете си крила от племенни обединения, начело на които назначават за главнокомандващи войските шадове или князе. За шад главнокомандващ на западното крило те назначават княз Курт, името на когото си превеждат чрез западнотюркското *böri* „вълк“ като Böri Shad, който при това е и от по-ранното и много по-старо, европейското коляно на рода Дуло.

Последната и рещаваща военна кампания срещу Персия предприема през 621-622 г. имп. Ираклий, който търси помощ от българите. Чрез специален пратеник до хан Органá той го моли най-настоятелно и му предлага българите срещу заплащане да помогнат във войната с персите. Ханът приема предложението на Ираклий и му предоставя в подкрепа многобройно-силен отряд тежка конница с крепостнообсадна техника, начело на който като главнокомандващ той назначава наскоро завърналия се от Константинопол княз Курт-Кубрат. Благодарение на българите, персите не само са напълно разгромени, като са превзети препълнените с несметни богатства зороастрийски храмове в Шиза и царската резиденция Дастакерд, но е обсадена и превзета и столицата Ктезифон, където е открит и впоследствие лично от Ираклий е върнат и поставен на мястото му в Йерусалим похитеният преди това Свети Кръст Господен. Именно поради спасяването и връщането на Кръста Господен, коалиционната гръцко-българска война с персите представлява не каква да е, а Свещена война. Самите българи пък стават първите кръстоносци на Света и имат най-голямата заслуга и принос в това отношение пред целия Християнски свят и цивилизация, защото тъкмо те изнасят основната тежест и решават изхода на войната.

БЪЛГАРСКОТО СЪКРОВИЩЕ ОТ МАЛАЯ ПЕРЕШЧЕПИНА

Намерените на 12 май 1912 год. в гроба на хан Кубрат изящно-великолепни златни и сребърни съдове, позлатеният меч с широк кожен колан, само токата на който е почти 0.5 кг масивно злато, златните пръстени с неговия монограм и всички останали златни и сребърни предмети, накити, украшения и монети с общо тегло 25 кг и повече от 800 на брой, като цяло и изобщо са най-голямото и по художествена стойност първостепенно-ненадминатото златно съкровище в Света и са шедьоври на прабългарското, персийското и византийското златарско изкуство. Всички те много отдавна вече са добре известни и без ни най-малко колебание или резерви се изследват и описват от всички достатъчно ерудирано-компетентни учени като едно от най-богатите и изящно-изработените в целия Свят; уникално-знаменитото Сребърно-Златно Съкровище от Малая Перешчепина, оставено тук, а следователно и водещо своя произход, но същевременно и принадлежащо на ранносредновековните прабългари.

Хан Кубрат получава скъпи златни дарове, включително и монети, от византийците на три пъти - първия път за участието си в персийската война и лично от Ираклий през 626 г.,

когато той посещава главната квартира на българите, близо до Тифлис. Тогава той получава също така и пръстен с надпис само Χουβρατου - *На Кубрат;* втория път - по повод и по време на сключването през 635 г. в Константинопол на съюзен договор на новообразуваната българска държава с Византия, по време на което хан Кубрат е удостоен с високопрестижната почетна римска титла „патриций“, видно особено добре от подарения му пръстен с надпис Χουβρατου Πατρικου - *На патриция Кубрат,* както и с параден меч с позлатена ножница със специален за случая параден колан с огромна златна тока, и третия път, вече след смъртта на Ираклий, когато изпращайки в помощ на вдовицата му конен отряд от 1000 души, направо се чувства достатъчно силен и сигурен не само да се намеси фактически и практически в междуособните борби на византийския двор, но даже и да играе ролята и на арбитър, което във всички случаи е след 641 г., а може би даже и към 650 г., т.е. по времето вече на имп. Констант II (641-668).

Златният рог на хан Кубрат е точно същият като златния рог от съкровището от Наги Сент-Миклош. Очевидно, и двата рога са правени от един и същи майстор още на Кавказ. Сред съдовете от Златното съкровище от Наги Сент-Миклош има шест великолепни сасанидоперсийски златни кани с религиозно предназначение. Тях хан Кубрат придобива като боен трофей след превземането на храмовия град Шиза и ги предава на хан Аспарух, когато се разделя със синовете си. Боен трофей от войната с персите са и двете много редки, направо уникални златни гривни на хан Кубрат, изработени още по времето на Ахеменидите и прототипът на които датира от V в. пр.н.е.По същия път и начин е придобита и високата

златна кана с капаче за поливане при миене на лице и ръце, приблизително точните аналози на която са широко разпространени в Средна Азия и е добре известно, че се изработват главно през епохата на Сасанидите. Също така, ако не са изработени от военнопленници перси или асирийци в лагера на хан Кубрат, боен трофей от коалиционната българо-гръцка война срещу персите трябва да са и златните купички с грифони от българското Златно съкровище от Наги Сент-Миклош. При това грифонът е емблемата на персийската войска. При българските и други по народност майстори златари и железари в двора на хан Кубрат, някои от които военнопленници, е основата и началото на заимстваната от сасанидските перси художествено-стилистична линия и форма на по-нататъшното развитие на българското металообработване изобщо и на обработката на злато, в частност.

Немаловажно свидетелство и доказателство за участието на българите в гръцко-персийската война под предводителството на княз Курт-Кубрат е не само сърдечното приятелство от ученическите години в Магнаурската школа, но и бойното другарство, което се установява между него и Ираклий. Именно поради това хан Кубрат продължава и след смъртта на Ираклий да се грижи за семейството му и в частност, за Мартина. Той лично много добре се познава с Мартина, защото тя през цялата война е неотлъчно-заедно с Ираклий и дори ражда някои от децата си при полеви условия. Първия път, малко след кончината на Ираклий на 11.02.641 г., но във всички случаи малко преди 11.02.642 г., най-вероятно в края на Януари, хан Кубрат пристига в Константинопол официално и начело на

многобройна държавна делегация, води преговори с императорите и Мартина. Именно тогава, върху дискоса на епископа на Томи, на българския император Кубрат каган, е поднесена и разкошната златна огърлица от монети и на Констанс, сечени през периода 642-647 г. Дискосът е допълнително обработен специално за посещението на хан Кубрат, като е украсен с християнски символи, съставени от четири медальона, занитени във формата на кръст с клетки за емайл върху ръба на съда, а апликациите са червеникаво позлатени за разлика от първоначалната жълтеникава позлата на целия дискос.

Поради голямата разлика във времето, надали блюдото за хранене на Шапур II (309-379) е боен трофей от превзетата и разграбена през войната персийска царска резиденция Дастакерд. Много по-вероятно, то да е подарък от Шапур на хионитския цар Грумбат заради огромната помощ, която му оказва при обсадата и превземането на Амида през 359 г. и така да се е предавало между хановете от рода Дуло, чак докато достига до хан Кубрат. Никак не е изключено, но все пак е по-малко вероятно, Шапур да го подарява на персийски принц, който се жени за българка и така той се присъединява към рода Дуло заедно с блюдото си. То е начупено преди поставянето му в гроба на хан Кубрат, съгласно българската традиция

подобни скъпи вещи да се повреждат, за да не представляват интерес за евентуални бъдещи иманяри, както е най-популярното обяснение на случая. Много по-вероятно обаче, по този начин на предметите им се придават, други, отвъдни качества, благодарение на които този предмет ще продължи да служи на покойника и по време на неговото отвъдно битие. Същевременно, с нанасянето на повреди върху предмета, който покойникът е ползвал приживе, на него му се дава да разбере, че няма връщане назад, но ако все пак реши да се върне, няма да може да ползва предметите си, защото те са повредени.

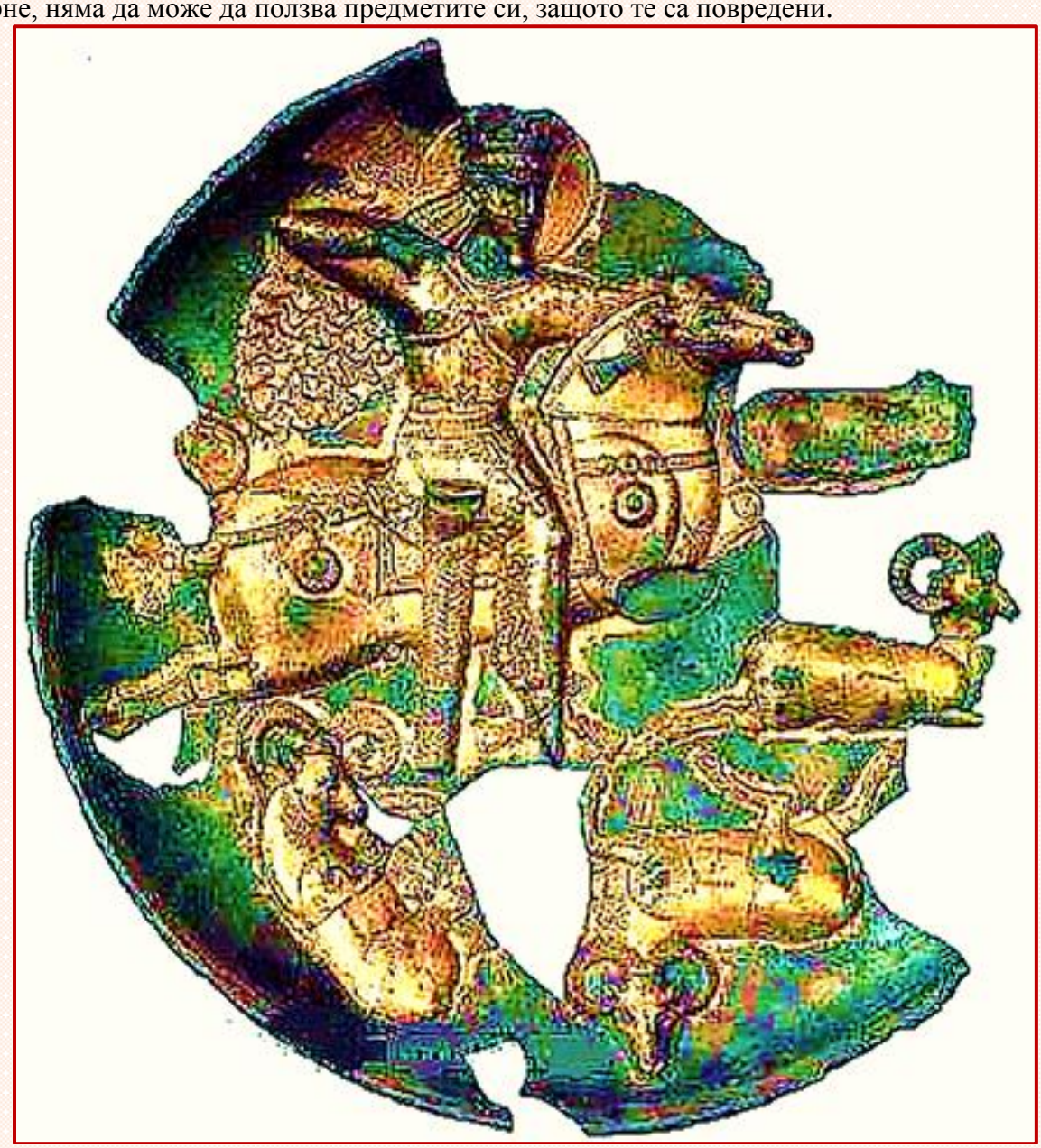

Изработена по оригинална българска технология е правата бойна сабя или още палаш на хан Кубрат, която е съвсем еднаква с трите саби от погребението на хан Аспарух. Парадният меч на хан Кубрат обаче е сасанидо-персийски по направа с не един, повече близки или по-далечни аналози. Той безспорно е боен трофей на Ираклий от войната с персите, най-вероятно, от битката с Рахзад: Победа ромеев была полной, пали главнокомандующий персидской армией Рахзад и три его заместителя, само войско было избито и рассеяно. В лагере Рахзада византийцы поживились его богатствами: позолоченными мечами, перевязями, копьями, одеждой, седлом, богато изукрашенным золотом и драгоценными камнями. Него той го дава в придворното златарско ателие да го

дообработят и поукрасят малко в християнски стил, за да може след това да се проведе и церемонията по патрицианската инвеститура на хан Кубрат, проведена през 635 г., т.е. цели 7 год. след приключването на войната. Самият меч е окачен на кожен колан, само златната апликация на който е 600 г и с почти половин килограмова (454.32 г), много красиво гравирана тока от червеникаво злато, значително по-голяма и по-тежка от всички досега известни византийски златни токи; отлично произведение на византийското златарско изкуство от първата половина на VII век. Тогава, освен мечът, на българския хан е поднесен и много скъп златен пръстен с надпис Χουβρατου Πατρικου - *На патриция Кубрат*. Преди това обаче хан Кубрат и Ираклий водят преговори, в края на които сключват и съответния междудържавен договор с конкретни ангажименти за всяка една от двете страни. По същество, този договор е първото международно признаване на новата българска държава Велика България.

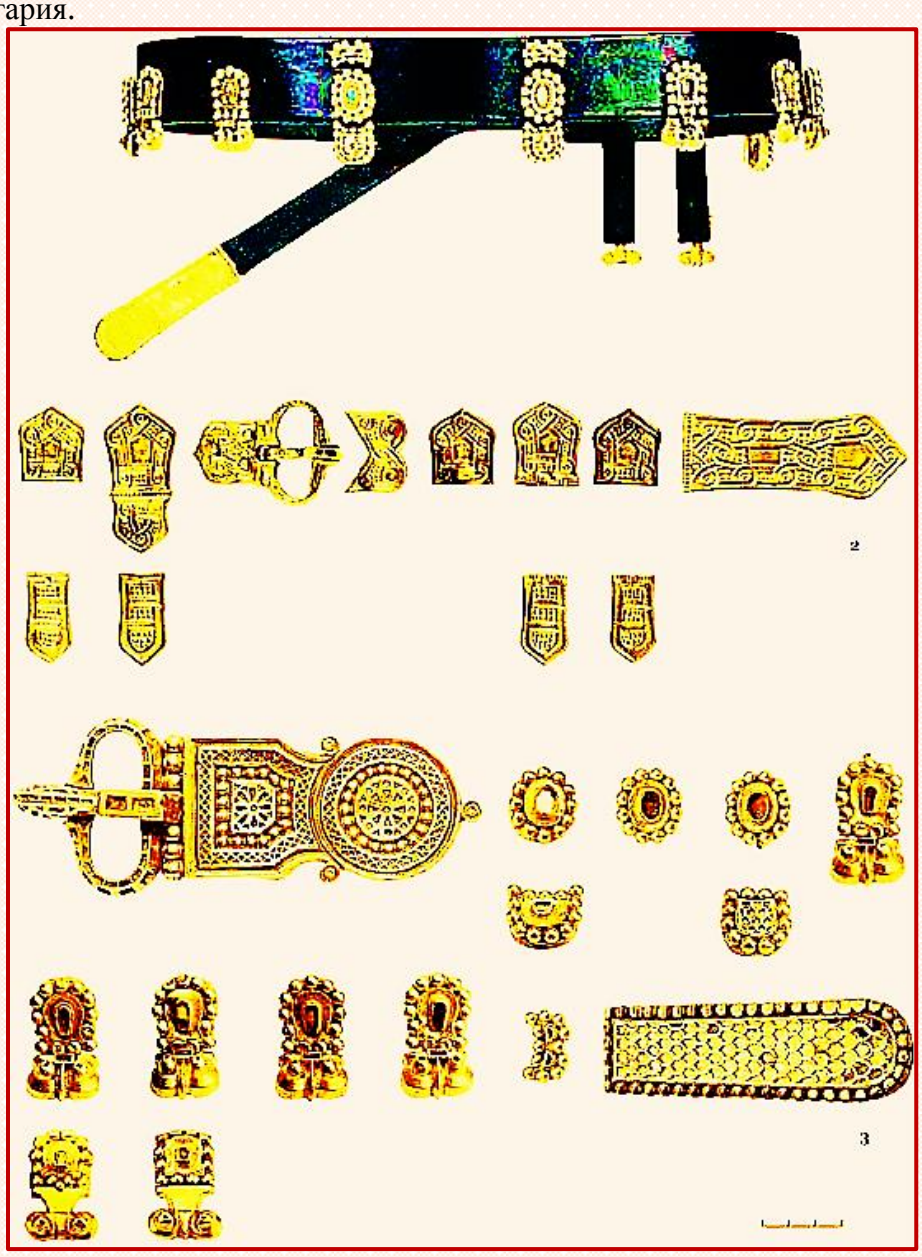

Не отговаря на истината твърдението, че златните апликации за конска сбруя с аналогии от гробовете на „аварската аристокрация в Панония“ „се изготвят във византийските столични ателиета или от византийски майстори, изпратени в аварска среда, специално за аварските кагани“, защото през повечето време от съществуването си аварският каганат е

във враждебни отношения с Византия, първо, и второ, поне половината от населението му са българи, именно които са и майсторите на тези златни апликации, толкова различни от аварските. Тези апликации не попадат при хан Кубрат по незнайно какви пътища, защото те се изработват от български майстори златари в неговия двор, най-вероятно сабири по произход и предците на които много преди това и още докато са в Централна Азия изготвят такива шедьоври на златарското приложно изкуство, които и до ден днешен си остават все така ненадминати.

Хан Кубрат не взема участие във войната като най-обикновен придружител на Ираклий, на когото просто, поради статута му на „принц от приятелска страна“, се пада част от плячката, а като напълно равностоен и дори много по-компетентно-активен в някои ситуации от самия Ираклий. В качеството си на упълномощен от западнотюркския каган, шад, главнокомандващ най-западното крило от войските на каганата, обявявайки всеобща мобилизация, той напълно самостоятелно-еднолично комплектува войската си от всички племена и народи на Кавказ, включително и аварите косоплети; планира, ръководи и лично на предната бойна линия взема най-дейно участие в бойните действия, като същевременно и провежда наказателна военна кампания дълбоко в територията на противника; от името и в полза на Ираклий води преговорите с персийския цар, но особено най-важното и съществено-значимото, без да получава каквато и да е помощ и съдействие от Ираклий, обсажда и превзема Ктезифон, където открива Кръста Господен и след това лично му го предава.

Всичките тези от богати по-богати дарове хан Кубрат получава, не защото разгромява аварите и „Империята му ги изпраща“ понеже вижда в него „законен приемник на аварското политическо наследство в Североизточна Европа“ или пък защото и той, като най-обикновен „варварски владетел“, има честта да бъде удостоен с най-великолепно-разкошната и направо безценна част от златната продукция на императорския ергастерион, „произвеждащ трибутарни дарове за варварските владетели от благородни метали,

отговарящи на техните вкусове“, а поради това, че с мощния си смъртоносен удар, който нанася на могъщата и огромна като територия Сасанидоперсийска империя, хан Кубрат фактически и практически предотвратява гибелта на Византийската империя, но също и смъртта на самия Ираклий, както и спасява от персийски плен и връща на Християнството Светия Кръст Господен. С това си безпримерно, богу-угодно и високоблагородно дело, както подобава на един истински и смирен християнин, той се издига неимоверно много не само в очите на Ираклий и византийския клир, но и на целия тогавашен християнски свят.

Ираклий се отказва да обсажда Ктезифон и се оттегля назад под претекст, че мостът е рухнал, но всъщност неговите сили са недостатъчни за подобна операция, пък и не разполага с крепостнообсадна техника. Тогава той уведомява хан Кубрат за положението и го моли най-настоятелно да обсади и превземе персийската столица. Поради сабирския обоз с крепостнообсадна техника, 40-хилядната войска на хан Кубрат се придвижва по маршрута си сравнително бавно и пристига пред стените на града след известно време и то надвечер. През нощта се набелязват целите, разполагат се по местата им хората и оръдията и на сутринта рано започва тридневният яростен щурм на крепостта. През цялото това време, тук на първа бойна линия е самият хан Кубрат, следван и подкрепян от командирите на формирования. Още с първите пробиви в крепостната стена, придружен и охраняван от личната си дружина, той прекрачва вътре в крепостта, търси и намира царския дворец, после хазната, където открива и спасява Светия Кръст Господен.

Разгромът на персите и спасяването на Светия Кръст Господен превръщат българите и най-вече хан Кубрат в непомръкващ пример за благородство и великодушие; в мерило и мярка за най-висшите християнски ценности и добродетели в рамките на целия тогавашен християнски свят.

Хан Кубрат нанася мощен смъртоносен удар на Сасанидоперсийската империя, предотвратява гибелта на Византийската империя, спасява и връща на Християнството Светия Кръст Господен. Персите са разгромени и е върнат и поставен на мястото му в Йерусалим Светият Кръст Господен благодарение единствено и само на българите.

Коалиционната гръцко-българска война с персите представлява Свещена война под формата на Кръстоносен поход. Българите са първите кръстоносци на Света и имат най-голямата заслуга и принос пред целия Християнски свят и цивилизация, защото тъкмо те изнасят основната тежест и решават изхода на войната. Именно поради всичко това, и днес, ние българите, по никакъв начин и поради никакви причини, не бива да забравяме онази величава епоха от нашата родна, българска история и с пълно право можем и трябва да се гордеем, че сме спасили Светия Кръст Господен и сме го върнали на всички християни по Света, в това число и на самите себе си!